

Kıbrıs'ta 'Barış'ı Yeniden Düşünmek

Bahar TAŞELİ SAKALLI

Binlerce Kıbrıslı Türk'ün meydanlarda hep bir ağızdan haykırdığı “Kıb-rıs-ta ba-rış en-gel-le-ne-mez!” sloganının tınısı henüz kulaklarımızdan silinmemişken, Nisan 2004'te gerçekleşen çok evetli ve çok hayırlı referandumların ardından, 'barış', modası geçmiş bir kavram olarak bir kenara atıldı. Bir zamanlar, toplumlararası barış ve kardeşlik söylemlerini dillerinden eksik etmeyen kesimlerin konuşmalarında, hükümet olalı beri, Kıbrıslı Türkler ve Kıbrıslı Rumlar “biz” ve “ötekiler” şeklinde iki tümden farklı ontolojik varlık olarak kurgulanıyor. 1974'ten beri, egemen güçlerin, devlet radyo ve televizyonu dahil pekçok yolla Kıbrıslı Türkler'e kabul ettirmeye çalıştıkları “Türk Türk'tür, Rum da Rum'dur ve bu iki ayrı varlık hiçbir şekilde bir araya gelemez” tezi, yıllarca bir türlü çoğunluğun kabulünü görmezken, referandum sonrası toplumda oluşan hayal kırıklığı, bu tür resmi söylemlerin iki toplum arasındaki antagonistik ilişkileri beslemesine zemin sunmaktadır.

Kıbrıs Türk toplumunun önemli bir çoğunluğu için Annan Planı ve ardından gelecek Avrupa Birliği üyeliği, barışa özdeşti ve işte bu nedenle Annan Planı'nın diğer toplum tarafından ezici bir çoğunlukla reddedilmesi Kıbrıslı Türkler arasında büyük bir düş kırıklığı, “öteki” topluma karşı kırgınlık ve öfke yarattı. Annan Planı'nı istememek barışı istememektir, “biz”i istememektir. Kıbrıs Türk toplumu, referandumlar sonrası, aşkına karşılık bulamayan sevgili gibi küstü, kendi kabuğuna çekil-

di. “Barış” ise anlamını kaybeden boş bir sözcük olarak kalakaldı.

Bu yazıda, “barış”ın toplumun en önemli gündem maddesi olduğu referandum öncesi dönemde barışa ne tür anlamlar yüklendiğinin izini sürerken, aynı zamanda barış söylemlerinin Kıbrıs Türk kimliğini yeniden kuran söylemlerle el ele gittiğini birtakım yaşanmışlıklardan örneklerle göstermeye çalışacağım. Aşağıdaki örneklerden de anlaşılacağı gibi, ülkede barış isteminin ifade edilmesi ve Kıbrıs Türk kimliğini hakim resmi ideolojiye aykırı düşecek şekilde yeniden kurgulama çabası, öncelikle siyasetçiler ve gazeteciler gibi kanaat önderlerinin işi gibi görülür ve çeşitli şekillerde cezalandırılırken, referandum tarihi yaklaştıkça, giderek sıradan insanların ve mitingler aracılığıyla kitlelerin katıldığı toplumsal bir uğraşa dönüşmüştür.

Kurtarıcıya Başkaldırı: Kıbrıs-Merkezciliğin Yükselişi

1974 öncesi duyulan can güvenliği korkularının artık gerilerde kaldığı, Rumlar'ın hatıralarda ya da yeni kuşağın imajinasyonlarında yaşadığı yakın tarihimiz Kıbrıs Türk toplumunda 'Kıbrıs Merkezci'liğin yükselişine ve 'anavatan-yavruvatan' söyleminin çöküşüne tanıklık etti. Referandum öncesi toplumun, Annan Planı taraftarları ve karşıtları ya da yaygın söyleyişle, “statükocular” ve “statüko karşıtları” şeklinde iki karşıt kampa bölündüğü o günlerde oluşan dinamizm, toplumun üçte birlik bir nüfusunu

Lefkoşa İnönü Meydanı'nda defalarca bir araya getirmeye yetecek ve binlerce insanı hep bir ağızdan 'Kıbrıs'ta barış engellenemez' diye haykırmaya itecek bir güçtü. Peki bu güç nasıl oluştu? 'Pasif', 'güdülmeye alışkın' gibi nitelendirmelerle anılan bir toplum nasıl oldu da böylesine bir ayaklanma noktasına geldi?

Bu sorulara farklı yaklaşımlardan hareketle farklı yanıtlar verilebilir. Bu yazıda ben, sözedilen dinamizme, Kıbrıs'ın Kuzey'ini 'Türkiyelileştirme' sürecine duyulan tepkinin, Avrupa Birliği'nin pembe hayaliyle artiküle olarak, Kıbrıslı Türk kimliğinin ifade edilmesinde yükselen Kıbrıs-Merkezci söylemin sebebiyet verdiğini iddia edeceğim.

Savaş tehdidinin geride kaldığı ve Türkiye ordusunun koruması altında yeni bir yaşamın başladığı 1974 sonrası kurulan yeni düzende, Kıbrıs'ın kuzeyini "Türkiyelileştirme" çabaları her alanda kendini hissettirmiştir. Türkiye'den nüfus aktarımı, yeni camilerin inşa edilmesi, eğitim kurumlarının yapılarının ve kitapların Türkiye'deki sisteme uyarlanması, yerlerin isimlerinin değiştirilmesi ve daha pek çok uygulama bu politikayı açıkça göz önüne serer. Ancak, kanımca Türkiye, Kıbrıslı Türkler arasında hegemonya kurmakta başarılı olamamıştır. Hegemonya, kaba güçten çok çoğunluğun rızası ile yürüyen bir sistemdir¹. Hegemonya kurulduğu zaman insanlar kendilerinden beklenenleri sorgulamadan, kabul ederek yaparlar, kurallara içtenlikle uyarlar. Oysa Türkiye ve Kuzey Kıbrıs'ta yıllarca iktidarda kalmış Türk milliyetçileri adada "Türkiyelileştirme" politikasını bir türlü halka kabul ettirememişlerdir. Yıllarca sessiz bir direnç hep var olmuştur. Ancak bu politikaya duyulan tepki yakın bir zaman öncesine kadar sandığa yansımamış, yönetenleri değiştirmek için bir çoğunluk çabası olmamıştır. Bunun yerine anavatan'dan göç edenler günah keçileri olarak konumlanmıştır. Böylece ülkede

ters giden herşey için suçlanabilecek bir kitle vardır artık. Devletin güçleri de sürerdurum aleyhine seslendirilebilecek seslerin kısık kalması için sürekli devredir. Özellikle medya kontrol altındadır. Cenk Mutluyakalı Kıbrıs Gazetesi editörü olduğu dönemde şöyle yakınır:

*"Ülkemizde bazı "hayati" kurumlar var... Örneğin TC Elçiliği... Örneğin Güvenlik Kuvvetleri Komutanlığı ... Bu kurumlarla ilgili yayınlarda herkesin çok hassas davranması gerekiyor ... Düşünün ki, bir "askeri aracın" yaptığı trafik kazası dahi çoğu zaman haber yapılamıyor."*²

17 Eylül 1997 tarihinde yayınlanmaya başlanan Avrupa Gazetesi tabuları yıkmayı kendine görev edinmiş bir gazete olarak, radikal bir söylemle basında kendine çok önemli bir yer edinir. Avrupa'nın yayınlarıyla, bir basın kuruluşu Türkiye'yi açıkça 'işgalci' olarak niteleme cüreti gösterir. Ard arda açılan davalar, tazminat cezaları, hacizler, çalışanlarına yönelik tehditler ve gazetenin matbaasının bombalanması Avrupa Gazetesi'nin tarihine yazılır³. Şener Levent şöyle anlatır⁴:

"[Avrupa Gazetesi] Türkiye KKTC ilişkilerinin eşit ilişkiler olmadığını yazdı. [Biz] doğrudan Türkiye'nin KKTC'yi işgali altında tuttuğunu yazdık ... 1974'te Kıbrıs Türküne verilen sözler tutulmadı. Türkiye buraya garantör bir devlet olarak geldi, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'nı geri getirmeyi taahhüt etti. Fakat bunu yapmadı. Giderek buraya yerleşti. Buradaki toprakların çoğunu askeri kamplar haline getirdi ... Benim yurdum işgal altında diye başlayan yazımı ... iki gün üst üste yayınladım. Sonra bu gazeteğe manşet yazdım büyük harflerle 'YURDUMU GERİ VER BANA' ... Bunları yazdıktan birkaç gün sonra tutuklandım."

² Cenk Mutluyakalı ile 2001 yılında yapılan röportaj. Bu röportaj yayınlanmamıştır.

³ Şener Levent'in belirttiğine göre, Avrupa Gazetesi'ne 200'ün üzerinde dava açılmış ve Gazete, yaklaşık 260.000 dolar tutarında tazminat ödemeye mahkum edilmiştir. Açılan davalar sonucu biriken tazminat borçlarının altından kalmamayan Şener Levent ve ekibi, çareyi, Avrupa'yı kapatıp onun yerine 15 Aralık 2001'den itibaren Afrika Gazetesi'ni çıkarmakta bulmuşlardır.

⁴ Şener Levent ile 2001 yılında yapılan röportaj. Bu röportaj yayınlanmamıştır.

¹ Antonio Gramsci hegemonya kavramını, çağdaş kapitalist sistemlerde, egemen sınıfın kontrolü nasıl sağladığını anlatmak için kullanmıştır. Gramsci'ye göre kontrol sadece güç ya da şiddet kullanımıyla sağlanamaz. Rıza (consent) kapitalist yönetim biçiminin olmazsa olmazıdır. Bkz. Antonio Gramsci, **Selections from the Prison Notebooks**, London, Lawrence and Wishart, 1971.

2000 yılının Temmuz ayında, Şener Levent ve Avrupa Gazetesi'nin diğer üç çalışanının casusluk ve devlete ihanet suçlamasıyla tutuklanmaları geniş bir halk kitlesi tarafından büyük bir tepkiyle karşılanır ve Kıbrıs'ın kuzeyinde 1974 sonrası süregelmekte olan rejimin ve resmi söylemde 'anavatan' olarak kurgulanan Türkiye'nin konumunun bir kez daha sorgulanmasına neden olur. Avrupa Gazetesi yazarlarına yönelik bu casusluk suçlaması ve tutuklama olayı, Lefkoşa'da, daha sonra Annan Planı'na evet demek üzere binlerce insanın bir araya geleceği İnönü Meydanı'nda protesto edilir. Bu protesto gösterisinin sloganı ise 'Bu Memleket Bizim'dir. Daha sonra 41 örgütün bir araya gelerek oluşturdukları platformun ismi olacak 'Bu Memleket Bizim', 'Kıbrıs Kıbrıslılar'a aittir' fikrini ifade eden bir slogandı. Dolayısıyla bu slogan, Kıbrıslı Türklerin, kimliklerini kurgulayışlarında (Türkiye'yi çağrıştıran bir Türklük'ten çok) Kıbrıslılık fikrinin ağır bastığı kendini algılama biçimini ifade eder. 'Bu memleket bizim' denirken "biz", Kıbrıslılardır, ötekiler ise resmi söylemdeki ebedi düşmanlar olan Rumlar değil, 'anavatan' ve anavatandan gelip KKTC'ye yerleşenlerdir. Kızılyürek bu söylem etrafındaki oluşumu 'Kıbrıs-Merkezci' arayışlar olarak niteler. Kızılyürek'e göre bu yeni oluşum "Ada'nın bölünmesi ve Taksim politikasına karşı çıkarken, Kıbrıs'ı, Kıbrıslı Rum ve Türklerin 'ortak-yurdu' olarak kavramsallaştırarak, Kıbrıs tarihinde ilk kez, olası bir postnasyonal Kıbrıs yurtseverliğinin tohumlarını atmaktadır"⁵.

Kıbrıslı Türkler'in yeni bir rejim ve Kıbrıslılığı temel alan kimlik kurma istemleri ülkede pek çok alanda, çok çeşitli şekillerde ve genç yaşlı birçok kesim tarafından ifade edilirken, Türkiye kamuoyu bu istemlerin açıkça ifade edildiğinden bir televizyon programında söz alan Kıbrıslı Türk gençler aracılığıyla haberdar olur. Mehmet Ali Birand'ın sunduğu ve 15 Kasım 2001 tarihinde CNN TURK ve GENÇ TV'de yayınlanan 32. Gün Progra-

mı'nda söylenenler, Türkiye kamuoyunda çok etkisi yaratır⁶.

Peki bu gençler ne derler ki tüm oklar kendilerine yönelir? Programda öncelikle barış isteği, dolayısıyla sürerdurumun değişimi isteği, ilk kez bu kadar açık ve direkt bir şekilde ifade edilir: "Kendi geleceğim ve ülkemin geleceği için barıştan yanayım!" der gençler ve ardından yıllarca kapalı kapılar ardında konuşulmuş, yıllarca ifade edilmekten korkulmuş düşünceler birbiri ardına dile dökülür. Türkiye kamuoyunu ve Kuzey Kıbrıs'ta egemen güçleri en çok öfkeliendirense, 'şükran' söyleminin yerini Türkiye'nin adadaki varlığını ve rolünü sorgulayan bir söylemin almaya başladığının fark edilmesidir. Programda söylenenlerden bazıları şunlardır⁷:

"Türkiye garantörlük hakkını kullanarak Kıbrıs Türkü'nü kurtarmıştır fakat iradesini ve kimliğini almıştır"

"Kıbrıslılar'ın kendi ülkelerinde bir iradele-ri kalmamıştır. Bizim para politikamız olmaz çünkü TL kullanıyoruz, ekonomik paketimiz Türkiye'den geliyor, siyasetimiz bile Türkiye'den geliyor."

"TC yönetiminin tek amacı burada üzerinde bulunulan topraktır. Kıbrıs Türkü'nün hiçbir önemi yoktur onlar için."

"Türkiye'deki hükümet maalesef buradaki bütün yerli üretimi durdurmuştur. Bir narenciyemiz vardı mahvoldu gitti."

Programda ağırlıklı olarak ifade edilen diğer bir tema ise 'göç' ve Kıbrıslı Türk nüfusun azalmakta olduğu idi. Örneğin bir öğrenci "Kıbrıslı Türk genci görmek tuhaf birşey oldu artık. Çünkü Kıbrıslı gençler göç etmek amacıyla. Bir yolunu bulup göç etmek" derken diğer bir

⁶ Bana göre şokun nedeni duyulan şeylerin yeniliğinden değil, bunların açıkça ifade edilmesinde gösterilen cürettir, zira Türkiye kamuoyunda, Kıbrıslılar'ın Türkiye'ye bakışının negatif olduğu yönünde yaygın bir kanı zaten halihazırda uzunca bir süredir vardı. Örneğin Türkiye'ye giden pek çok Kıbrıslı'ya yöneltilen "Siz Türkler'i [yani Türkiyeliler'i] neden sevmiyorsunuz?" sorusu kulaklara çok tanıdık gelir.

⁷ Bu konuşmalar salondaki Türkiyeli öğrenciler tarafından yuhalanır, sözleri kesilir. Programı sunan Mehmet Ali Birand, öğrencileri 'demokratik' davranmaya çağırarak yatıştırılmaya çalışır. Yani Türkiye-Kıbrıs karşıtlığı program sırasında da çok yoğun bir şekilde hissedilir.

⁵ Niyazi Kızılyürek, *Milliyetçilik Kıskaçında Kıbrıs*, İstanbul, İletişim Yayınları, 2002, s. 198-199.

öğrenci, ülkeden gitmek istemediğini ancak şartlar yüzünden göç etmek zorunda kalacağını belirtir: “Ülkemde iş bulmak istiyorum. Ama bu durumda, bu şartlar altında ben şu anda işsizim, iş bulamıyorum ülkemde ve bu beni dışarıya göç etmeye itiyor.” Aynı öğrenci ülkede varılacak bir çözüm anlaşmasıyla göçün duracağını ya da göç edenlerin geri dönebileceğini ifade eder: “Ve ben birçok genç biliyorum ki benim karşılaştığım durumla karşılaşmış ve bir çözüm olmasını bekleyip ülkelerine dönmeyi istiyorlar.”

‘Kimliksizlik’ ise gençleri ‘barış’tan yana olmaya iten ön önemli sorunlardan biri olarak programda dile getirilir. Bir öğrenci şu ifadeyi kullanır: “En büyük problemimiz kimlik arayışımızdır. Yani artık ne olacaksa olsun. Biz kimliğimizi istiyoruz. KKTC olarak elimizdeki kimliğin bir hükmü yoktur.” Öğrencinin “artık ne olacaksa olsun” demesi o günlerde yaşanmakta olan toplumsal buhranı, içine düşülen çaresizliği ve gelecek olan her ne ise sorgulamadan kabul edilmeye hazır olduğunu açık bir şekilde ifade eder.

Dönemin cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, programa duyduğu antipatiyi “Epey tatsız bir program oldu” diyerek ifade eder. Denktaş, ‘kömür’ olarak nitelediği bu gençlerle ilgili şunları söyler: “Bizim gençliğimizin tümünün temsilcileri olarak ortaya çıktılar ve Türkiye’ye ‘işimize karışmayın, hürriyet hak istiyoruz, konuşmaktan korkuyoruz’ mesajları verdiler”⁸. Olay Türkiye medyasında da geniş yankı bulur. Konuyu ele alan köşeyazarları arasındaki gençlere yaklaşımdaki genel eğilim bu gençlerin (ve dolayısıyla örtülü bir şekilde genel olarak Kıbrıslılar’ın) nankör olduklarını vurgulamak olur.

günlerde ‘ortalığı karıştıran’ bir başka olay ise, bir öğretmenin Avrupa Gazetesi’nde yazdığı iki köşe yazısı olur. 20 Temmuz Fen Lisesi öğretmenlerinden Nilgün Orhon, 7 Kasım 2001’de yayınlanan ‘Şişedeki Mektup’ ve 12 Kasım 2001’de yayınlanan ‘Yenildiniz’ isimli

yazılarından dolayı vatana ihanetle suçlanır ve öğretmenlik mesleğinden uzaklaştırılır⁹. Orhon, ‘Şişedeki Mektup’ta ülkesinin işgal altında olduğunu yazmış, ‘Yenildiniz’de ise ‘Kıbrıs Kıbrıslılarıdır. İşgal bitecek’ demişti.

Nilgün Orhon’a arka çıkanların ve onu eleştirenlerin söylemlerinde bir kez daha Kıbrıs Türk kimliğinin iki farklı kurgulanış biçimine tanık oluruz. Türk milliyetçileri için Nilgün Orhon bir vatan hainidir. Üstelik de bir şehit kızı olarak sadece vatanına değil kendi babasına da ihanet etmiştir. Öte yandan Kıbrıs merkezci kanat için Nilgün Orhon bir kahramandır artık. Şehit kızı olması ise Türk milliyetçilerinden farklı bir şekilde anlamlandırılır. Kıbrıs merkezçilerin söylemlerinde ‘şehit’, tüm Türk ve Rum Kıbrıslılar’ın ortak acılarının simgesidir. Tüm Kıbrıslılar kolonyal güçlerin kurbanlarıdır ve ortak vatan bu dış güçler yüzünden bölünmüştür. “Nilgün” ismi, önceleri Avrupa Gazetesi tarafından kullanılan, sonradan yaygınlaşan ‘Ayşe değil Nilgün!’ sloganı ile Kıbrıslılığı temsil eden bir simgeye dönüşür. Adanın gerçek sahibi Nilgün’dür, Ayşe sadece tatile gelmiştir ve artık evine dönmelidir!

‘Kurtarıcı’ya başkaldırının ifade edildiği bir diğer olayda, belki de hepsinden daha keskin, daha şok edici, hafızalarda yer eden bir cümleyi içeren bir gazete ilanından kaynaklanır. Kıbrıs Türk Öğretmenler Sendikası’nın Yenidüzen ve Avrupa gazetelerinde yayınlanan 30 Ocak 2001 tarihli paralı ilanında, “Ankara: Ne paranı, ne paketini, ne de memurlarını istemiyoruz” deniyordu. Günlerce hem yurt içinden hem de Türkiye’den protesto mesajları yağar, yasal soruşturma başlatılır ve bu kez hain koltuğuna öğretmenler oturtulur¹⁰.

Türkiye’nin ‘anavatan’ rolünün artık kabul görmediğinin geniş kitlelerce ifade edilmesi ise ‘öteki’ topluma ve dünyaya barış mesajları vermek ve Annan Planı’nın kabulünde kendi kararlılıklarını belirtmek üzere binlerce insanın

⁹ Nilgün Orhon CTP-BG’nin iktidara gelmesinin ardından işine geri çağırılır. Aleyhine açılan ceza davası ise zaman aşımıyla düşer.

¹⁰ O tarihte KTÖS Başkanı olan ve okları büyük oranda kendi üzerine toplayan Ahmet Barçın’ın bugün iktidar partisi milletvekili olması, o günlerin şimdilerden ne kadar farklı olduğunun kanımca çarpıcı bir örneğidir.

⁸TAK Haber Ajansı, 12 Kasım 2001.

<http://www.emu.edu.tr/~tak/news/20011112.htm>, 22.4.2006.

Lefkoşa'da, İnönü Meydanı'nda bir araya geldiği mitingler aracılığıyla olur.

60,000 civarında insanın katıldığı 14 Ocak 2003 ve 27 Şubat 2003 tarihli mitingler dönemin muhalif gazetelerinde 'tarihi' günler olarak nitelendirilir. Mitinglerden hafızalarda yer eden görüntüler ise, Avrupa Birliği'nin mavi bayrakları ve balonları, gençlerin başlarına taç yaptığı zeytin dalları, zafer işaretleri yaparak hep bir ağızdan sloganlar atan insanların coşku dolu yüzleri olur. Çözümün, dolayısıyla da Avrupa Birliği'nin kitleler tarafından 'kurtuluş' olarak algılandığı, bu mitinglerde de çeşitli şekillerde ifade edilir. Üzerinde 'Save us Mr. Annan' veya 'Annan Bizi Sen Annan' yazılı pankartlarda, Annan Planı'na ismini veren Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan'a hitap edilir. Kurtarıcıdan kurtulmayı düşleyen Kıbrıslı Türkler, kurtuluşu yeni bir kurtarıcıda görürler. Referanduma gidilmeli, Annan Planı'na 'evet' denilmelidir.

Radikal Çoğulcu Demokrasi ve Kıbrıs'ta (Gelecek Olan) Barış

Türkiye'nin 'kurtarıcı' olarak konumlandığı 1974 sonrasının 'anavatan-yavruvatan' resmi söylemine açıktan ve topluca başkaldırı referandum öncesi dönemde yaşanır. Kıbrıslı Türkler artık kurtarıcıdan kurtulmak ve yeni bir kurtarıcı (Avrupa Birliği) edinmek istemektedirler. 'Barış' Kıbrıslı Türkler için Türkiye'nin güdümündeki KKTC yerine Avrupa Birliği hukukunun hüküm süreceği bir düzende Avrupa Birliği standartlarında hak ve özgürlüklerin, ekonomik refahın olduğu yeni bir yaşam biçimi demektir. Bu dönemde barış düşünülürken, artık 'öteki'leşen kurtarıcıdan kurtulmak fikri bu denli hakimken, barışın ortağı olacak olan ve 'öteki'liği uzunca bir süredir unutulmuş olan 'öteki' toplumla ilişkiler yüzeysel bir şekilde göz önüne alınır. İki toplumun kardeş olduğu, aslında toplumlararası bir düşmanlığın bulunmadığı ve savaşın dış güçlerin çıkar kavgaları nedeniyle yaşanmış olduğu gibi fikirler sıklıkla tekrarlanır. Ancak, pek az çevrede, gelecek olan 'barış'ın 'öteki'nin farklılığına açık olmadan mümkün olamayacağı tartışılır. Ötekinin farklılığına

açık olunmadığının çarpıcı bir örneği, referandum sonucu 'öteki taraf'tan gelen ezici 'hayır'ın, homojen bir matematiksel veri olarak algılanıp, iki toplum arasında antagonistik bir ilişki kurgulamada esas malzeme haline dönüştürülmesidir. Çok az çevrede 'hayır' sonucunun barışı tümenden reddeden homojen bir bütün olmadığı göz önüne alınır. Aynı şekilde 'hayır'ın çeşitli kaygıları ifade edebileceği ve 'öteki'ne has bu kaygıların neler olabileceği üzerine pek az kafa yorulur. Oysa ki, sürdürülebilir barış ve demokrasi 'öteki'nin ötekiliğine saygılı olmayı zorunlu kılar. Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe da, 'radikal çoğulcu demokrasi'yi savunurlarken, farklılığı ve farklılığa saygıyı demokrasinin olmazsa olmazları olarak görürler¹¹.

Çatışma ve ayrılıkların siyasetin özünde var olduğunu vurgulayan Mouffe, tümüyle uyum ve çatışmadan arınmış bir demokrasi idealinin demokrasi projesini riske sokacağını savunur.¹² Kıbrıs'ta sorunun kaynağı çoğu zaman Kıbrıslı Türkler ve Rumlar'ın farklılıkları olarak gösterilir. Oysa ki Laclau ve Mouffe'un dediği gibi, farklılıklar ve çatışmanın demokrasinin çoğulcu doğasının gereği olduğu düşünülürse ve Türkler ve Rumlar arasındaki farklılıklar ve fikir ayrılıkları (ki her iki toplumun kendi içinde de ayrılıklar ve çatışmayı barındırmakta olduğu akıld tutulmalıdır) bir tehdit olarak algılanıp tümenden uyum ideali peşinde koşulmazsa, adada sürdürülebilir barışa bir adım daha yaklaşmış olur.

Laclau ve Mouffe radikal çoğulcu demokrasi tezlerini büyük oranda Jacques Derrida'nın 'democracy-to-come' kavramına dayandırır¹³. Buna göre demokrasinin belli bir tanımı ve kalıbı olamaz. Aynı şekilde demokrasi, ne başı ve sonu belli olan bir yatırım projesi, ne de

¹¹ Bkz. Ernesto Laclau and Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards A Radical and Plural Democratic Politics*, London, Verso, 1985.

¹² Chantal Mouffe, *The Democratic Paradox*, London and New York, Verso, 2000, s. 15-16.

¹³ Derrida'ya ait ve onunla ilgili yazılmış olan pek çok kaynakta 'democracy-to-come' kavramının sözü geçmektedir. Örneğin bkz. Jacques Derrida *The Other Heading: Reflections on Today's Europe*, Indianapolis, Indiana University, 1992. Derrida'nın 'democracy-to-come' ile neyi kastettiğini açıkladığı ve bu kavramın ütöpik bir demokrasiyi ifade etmediğini anlattığı bir kaynak ise Jacques Derrida, "Remarks on Deconstruction and Pragmatism", Chantal Mouffe (ed.), *Deconstruction and Pragmatism*, London, Routledge, 1996.

belli kurallarla elde edilecek bir hedefdir. Demokrasinin ulaşacağı önceden bilinen bir nokta yoktur. Demokrasi her zaman devam eden bir süreç şeklinde algılanmalı, uğrunda verilen mücadele hep daha fazlası için, her zaman sürdürülmelidir¹⁴.

Jacques Derrida'nın demokrasi ve adalet gibi kavramlara iliştiirdiği 'gelecek olan' (to come) sözcüklerini ödünç alarak, barışı, 'gelecek olan barış' olarak isimlendirmek, onu yolu sonunda varılacak bir nokta olmaktan çıkarmaktır. Böyle bir anlayış, barışın, belli bir tarihte, belli bir çözüm planının imzalanmasıyla ulaşılacak bir hedef olarak görülmesinin de onu daha başından sabote edeceğini bize anımsatacaktır. Barışın geleceği için ve bizlere vaat ettiği sözün açık tutulması için barış şimdi ve gelecekte, halihazırda devam eden bir süreç olarak algılanmalı, her zaman daha fazlasını talep eden bir proje olarak uğrunda mücadele verilmelidir.

¹⁴ Bkz. Bkz. Laclau and Mouffe, *a.g.e*; Mouffe, *a.g.e*; Ernesto Laclau, *New Reflections on the Revolution of Our Time*, London, Verso, 1990; Chantal Mouffe, *The Return of the Political*, London, Verso, 1993.